

בפרקי אבות מוגזרות אישיותו של בלעם כניגוד לזו של אברהם אבינו. כל מי שיש בידו שלושה דברים הללו - מונלמדיז של אברהם אבינו¹⁵. המידה הראשונה היא עין טובה - עין

יפה, סימפטיה. ישראל הם "רחמים, ביישנין וגומלי חסדים"¹⁶; מידות אלו נובעות מהסימפטיה והאהבה שממלאה את נפשו של אברהם אבינו. "אוהב את המקום" ומתוך כך "אוהב את הבריות"¹⁷. רק על יסוד המידות האלו, רק בזכות טבע זה שנמשך לנו מאברהם אבינו, אנו יכולים ומוכשרים להגיע ללמדנות ולגדלות בתורה.

התאהבותו בבניות בכל תוקף מגיעה עד כדי מסירות נפש למען כל הבריות כולן. לא רק מסירות גוף, עמל ויגיעה, אלא אף מסירות נפש שהיא יותר ממסירות גוף.

אברהם אבינו הוא אישיות כזו, נשמה כזו, בעלת תכונת חיים של עין יפה וסימפטיה. נאמר לו " והיה ברכה"¹⁸. ביטוי זה הוא יותר מאשר "תהיה מבורך". אתה ברכה! אברהם אבינו הוא איש ברכה, כולו טוב, כולו חסד, כולו אהבה, כולו ברכון. הוא עצם הופעת הברכה בעולם.

באותה משנה בפרקי אבות אנו מוצאים את הניגוד לעין הטובה של אברהם אבינו: כל מי שיש בידו שלושה דברים הללו הוא מתלמידיו של בלעם הרשע - עין רעה. עין רעה היא ביטוי של גדלות ברע שבנפש. לעומת ענקיותו של אברהם אבינו באהבת הבריות, נגפשים בענקיותו של בלעם ברע, לבלעם היתה גאונות אדירה עד כדי קבלת "התקפה" שמימית של "נתתי דברי בפיו". הוא חזוה גאוני שמיימי, בעל כוח התבוננות של "זכר ימות עולם, בינו שנות דר ודר"¹⁹. אבל צריך להבין איזו מין גאוניות זו. לאברהם אבינו היה כח אדיר של " והיה ברכה", עמוד הברכה בעולם, שפע הברכה בעולם ממקור הברכות. צדיקים יסודי עולם מזרוע של אברהם אבינו מביאים ברכה בעולם. מתוך קונטקט וקשר עם רבונו של עולם ה"מחיה את כלם"²⁰, הם ממשיכים שפע לעולם. לעומת גאונותו של אברהם בחסד, גאונותו של בלעם היא גאונותו קוסמולוגית ברע ובקללה. אצל חז"ל יש תיאור נורא ומזעזע

של כוחו: היתה לו גאונות של אחיזה במציאות הרע בעולם. אברהם אבינו היה דבק בטוב, ולעומתו בלעם ידע למצוא את קשר הרע ממקור הנהגת העולם.

המקור האלוהי של העולם הוא כולו טוב. "טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו"²¹. "מכלכל חיים בחסד, מחיה מתים ברחמים רבים"²². רובא דרובא של התגלות האלוהות בעולם היא חסד. בגמרא עבודה זרה²³ מופיעה התוכנית, סדר היום, סדר העבודה של רבונו של עולם: מטפל בכלכלה, מטפל בתרבות, משפיע שפע אור, טוב וחיוניות. ועם זה, רבונו של עולם הוא "שפט כל הארץ"²⁴ "המלך המשפט"²⁵, ויש צורך במשפט בעולם. רובא דרובא של הזמנים מלאי חסד, אבל ישנו "איה משהו" של קושי. " כי רגע באפרי"²⁶. במעט מן המעט של סדר הזמנים של הנהגת הדורות וקיום עולם ומלואו, מתגלה "משהו" של זעם. מעט מאוד, אבל הוא הכרחי. אברהם אבינו הינו כולו חסד וקדושה, ושייך לחסדו של הקדוש ברוך הוא, לכל שפע הטוב ולכל שפע האור והחיוניות. גם גדלותו של בלעם היא קוסמולוגית, אבל כמה היא מתגלה? נמצא אצל חז"ל שהוא ידע לתפוס את הנגע בו רבונו של עולם ברוגז - רגע זה הוא קטן מאד, אבל בלעם ידע לתפוס אותו²⁷, וזאת היתה גאונותו. הוא ידע להאחז באופן קוסמולוגי ברוגע זה ומתוך כך לגלות ולהמשיך קללה בעולם ממקור הקדוש ברוך הוא. כמובן, זה מצריך גאונות, ואמנם בלעם היה מין בריה מיוחדת, מעל העולם, מעל לכדור הארץ ומעל לצמצומי מסגרת העולם הזה, והיה לו קשר וקונטקט עם מה ש"מעל עולמים", עם המציאות הקוסמולוגית של "מלכות כל עלמים"²⁸ - עד כדי חלות נבואה עליו. מתוך כך הוא יכול להשתלט על "כי רגע באפרי" ולהמשיך קללה בעולם. זאון הגאונות הספציפית של בלעם, זוהי גולתו המרושעת.

הרציה (כג) **אוי מי יחיה משמו אל**. הראייה החריפה של בלעם נמשכת לאורך הדורות עד "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל"⁴⁹, ועד תיאור "אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים"⁵⁰. התגלות עם ישראל תביא את הגויים לפחד ממנו. במשך הגלות התרגלו להיות פחדנים. עכשיו מתחלפים במעט היוצרות ברוך השם, והגויים מפחדים ממלכות ישראל, מצבא ישראל. מעוצמתנו התרבותית והמדעית האדירה במזרח התיכון.

יש ביטוי מיוחד במסכת שנהדרין על המצב הנורא והאיום שיופיע בימות המשיח. חזרת השכינה לציון תתגלה גם כאומץ ובגבורה של מלכות ישראל - גבורה רוחנית וקדושתית ומתוך כך גבורה צבאית. מלכות ישראל מתבלטת באופן מיוחד במלכות יהודה - "גור אריה יהודה"⁵¹. והנה הגלות היא מצב של פירוד, ולעומתה התהליך ההיסטורי האלוהי של

חיסול הגלות וחזרת השכינה לציון היא זיווג קודשא בריך הוא ושכינתיה. במצב הנורא הזה של חזרת הזדווגות הלבאי והלביאה, מי יוכל להתקיים. "אוי מי יחיה משמו אל" - "אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו. מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנזקקין זה עם זה?!"⁵². "אוי מי יחיה משמו אל", מי יכול לעמוד ולהתקיים בזמן המשמה הזאת. העולם יזדעזע כשיתגלה מה פעל אל. "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל", בהתגלותו במדרגתו: יעקב, ובמדרגה היותר עליונה - ישראל.

חזון זה נמשך מהגאונות העל עולמית של בלעם עד כדי שייכות להנהגה האלוהית של רבונו של עולם. האישיות הגאונית הזאת הגיעה למצב של חלות נבואה בעל כרחו. "ונתתי דברי בפיו"⁵³ - בכפייה, וברוך השם דבר ד' שבפיו מופיע.

שיחות הרצ"ה במדבר, 301-304.